

ВІДГУК

**офіційного рецензента кандидата педагогічних наук, доцента
Полякової Ганни Анатоліївни**

**на дисертаційну роботу Чжан Цайджин «Формування іншомовної
комунікативної компетентності учнів в умовах неформальної освіти (на
прикладі Китайської Народної Республіки)», виконану на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю
011 «Освітні, педагогічні науки»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасні національні системи освіти функціонують і розвиваються в умовах глобальних змін, які характеризуються експоненційним розвитком технологій, цифровізації, інформаційної насиченості, використанням штучного інтелекту, відкритістю інформаційних джерел та інтернаціоналізацією.

Ці тенденції відбиваються на потребі створення відповідних освітніх середовищ у закладах освіти різного рівня, які з одного боку, мають сприяти формуванню у здобувачів ключових компетентностей та актуальних навичок, а з іншого, - використовувати технологічні, цифрові можливості, інформаційно-комунікаційні засоби в освітньому процесі.

Одним з важливих завдань освіти є формування комунікативної компетентності, а в умовах глобально пов'язаного, інтернаціонального, відкритого світу, актуалізується потреба у формуванні іншомовної комунікативної компетентності. Враховуючи неперервний характер сучасної освіти та актуальність набуття іншомовної комунікативної компетентності для успішної життєдіяльності і професійної реалізації особистості, важливою є увага до середньої ланки освіти – шкільної освіти.

Ще однією тенденцією розвитку національних систем освіти є урізноманітнення форм освітніх послуг. Неформальна освіта стає більш затребуваною додатковою складовою і вже конкурує з формальною освітою, оскільки є більш мобільною, не обмеженою жорсткими регламентами та стандартами, а її креативні форми, технічні й організаційні можливості є дуже привабливими для споживачів освітніх послуг (учнівської молоді та дорослих).

Визнання важливості неформальної освіти визначається у документах Ради Європи, законодавчій базі України (Закон України «Про освіту»). Неформальній освіті приділяється увага і в Китайській Народній Республіці, зокрема у недержавних, приватних закладах освіти, які мають більше свободи у виборі і створенні освітніх умов навчання учнів.

З огляду на окреслені тенденції змін в освіті, зростання потреби пошуків шляхів щодо формування іншомовної комунікативної компетентності учнів з урахуванням можливостей неформальної освіти, обрана дисертанткою тема є актуальною.

Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями.

Дисертаційне дослідження виконувалось у межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за темою № 2/2020 «Управління формуванням професійних компетентностей майбутніх фахівців в умовах інформаційного полікультурного освітнього простору» (номер державної реєстрації 0120U104231). Окремі результати дисертації отримано у ході виконання підрозділу «Організація освітнього процесу формування іншомовної комунікативної компетентності учнів в умовах неформальної освіти в КНР» (Довідка № 61/2023 від 15.08.2022).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність.

Аналіз дисертації Чжан Цайджин «Формування іншомовної комунікативної компетентності учнів в умовах неформальної освіти (на прикладі Китайської Народної Республіки)» свідчить, що автором виокремлено низку вихідних протиріч щодо формуванні іншомовної комунікативної компетентності на рівні базової шкільної освіти в КНР, визначено наукову проблему, сформульовано основну ідею її розв'язання, коректно розроблено науковий апарат дослідження.

Основні наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими, що впливає з методології дослідження, та одержаних результатів.

Наукові положення, висновки та рекомендації, які містяться у дисертаційному дослідженні ґрунтуються на глибокому аналізі вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, нормативної бази, матеріалів узагальнення практичного досвіду України та Китаю (235 джерел, с. 206-234).

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечена використанням методів наукового пізнання:

методу системного аналізу, аналізу та синтезу нормативних документів, наукової літератури для аналізу та узагальнення основних понять та концептів предметної області дослідження (с. 32-49; с. 50-58; с. 59-64; с. 65-77).

методів структурного аналізу та моделювання для визначення компонентів педагогічних умов (с. 90-96), обґрунтування та розроблення моделі реалізації педагогічних умов формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів приватних закладів освіти КНР (с. 102-112; 113), факторно-критеріальне моделювання для розроблення кваліметричної моделі застосування педагогічних умов формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів приватних закладів освіти КНР (с. 136-139);

педагогічного експерименту для перевірки гіпотези дослідження, діагностичні методи (опитування, експертне оцінювання) (с. 144-159; 167-170 кількісного та якісного аналізу даних (с. 161-166; 170-176).

Методологія та обрані методи наукового пізнання використані адекватно у відповідності до поставлених завдань, досягнення мети та логіки дослідження.

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертаційної роботи та публікацій Чжан Цайджин дає підстави стверджувати, що, отримані у ході розв'язання поставлених завдань, результати дисертаційного дослідження мають наукову новизну щодо пошуків шляхів формування іншомовної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів. А саме:

У ході аналізу наукових джерел уточнено поняття «іншомовна комунікативна компетентність», яка визначається автором як здатність до ефективної діалогової взаємодії на основі комплексного застосування усіх компонентів комунікативної мовної компетентності з урахуванням вибору стратегій та форм спілкування для досягнення його мети (підрозділ 1.1., с. 43);

виокремлено та обґрунтовано структуру означеної компетентності як сукупності лінгвістичного, соціолінгвістичного, прагматичного та практично-діяльного компонентів (підрозділ 1.1., с. 43-44).

Результат опубліковано у:

1. Zhang Caijing, Gryzun L. Development of foreign language competence as an integral part of professional training of students in Chinese colleges. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2023. Вип. 60. С. 153–163. DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2023.60.11>

2. Чжан Цайджин, Л. Гризун. Створення інформаційного освітнього середовища як педагогічна умова формування іншомовної комунікативної компетентності учнів у закладах неформальної освіти Китаю. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 2024. Вип. 62. С. 80–91. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/15827>.

Уточнено поняття «формування іншомовної комунікативної компетентності», яке розуміється автором як створення освітнього середовища у межах неформальної освіти, яке містить необхідні методичні та ІКТ інструменти, що спрямовані на розвиток та вдосконалення ІКК (підрозділ 1.3, с. 81).

Результат опубліковано у:

1. Чжан Цайджин, Борова Т. Моделювання процесу формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів в умовах неформальної освіти. *Інноваційна педагогіка*. ПУ Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2023. Випуск 57. Том 1. С. 151–155. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.1.30>

2. Чжан Цайджин Сучасна технологія формування іншомовної комунікативної компетентності учнів в умовах неформальної освіти в КНР. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. Випуск № 89. С. 58-62. DOI: <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2023.89.11>.

3. Борова Т.А., Чжан Цайджин Формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів. *Міжнародна наукова конференція "Наукові дослідження та досягнення у сфері педагогіки і психології"*. International

scientific conference. (Poland, April 5–6, 2023). Częstochowa, the Republic of Poland. 2023. Pp. 123-126. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/325/8994/18803-1>.

Уточнено розуміння понять «змішане навчання» та «гібридне навчання» у ході їх застосування у навчальному процесі вивчення та викладання іноземної мови у неформальних закладах освіти КНР; виокремлено їх відмінності, а саме: гібридне навчання – це синхронний процес навчання, який поєднує онлайн та очне навчання у визначений час; змішане навчання – це процес навчання, який поєднує синхронний та асинхронний режими навчання. (підрозділ 2.3, с. 133).

Результат опубліковано у:

Чжан Цайджин, Борова Тетяна, Ведь Тетяна Формування трансверсальних компетентностей у студентів ЗВО на основі гібридного навчання. *Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика»*. Серія «Педагогіка». 2022. Випуск 13(25). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-13\(25\)-07](https://doi.org/10.33296/2707-0255-13(25)-07).

Уточнено поняття «педагогічні умови» для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів у системі неформальної форми освіти Китаю, яке розглядається як сукупність взаємозалежних факторів, необхідних для цілеспрямованої освітньої діяльності на основі застосування інформаційних технологій, що забезпечують ефективне формування ІКК в учнів, зокрема у системі недержавної форми освіти Китаю (підрозділ 2.1. с. 96, с. 133).

Результат опубліковано у:

1. Чжан Цайджин, Борова Т.А. Організаційно-педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності учнів в умовах неформальної освіти в КНР. *European Humanities Studies: State and Society*. Issue 3, 2022. P.30-46. DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.3.03>.

2. Чжан Цайджин, Л. Гризун. Створення інформаційного освітнього середовища як педагогічна умова формування іншомовної комунікативної компетентності учнів у закладах неформальної освіти Китаю. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 2024. Вип. 62. С. 80–91. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/15827>.

Виокремлено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності учнів закладів неформальної освіти КНР, в яких, враховується інтеграція комплексу умов: сталого розвитку суспільства, інформаційного освітнього середовища, неформальної освіти. Зокрема, автором виокремлено такі педагогічні умови: цілеспрямована теоретико-методична підготовка вчителів-фасилітаторів для формування ІКК в умовах неформальної освіти; створення динамічного, інтерактивного та ціннісно орієнтованого інформаційного освітнього середовища, що забезпечує гнучку організацію навчального процесу на основі змішаного навчання; застосування комплексу засобів стимулювання учнів до діалогового спілкування іноземною мовою (підрозділ 2.1, стор. 101).

Результат опубліковано у:

1. Чжан Цайджин, Борова Т.А. Організаційно-педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності учнів в умовах неформальної освіти в КНР. *European Humanities Studies: State and Society*. Issue 3, 2022. P.30-46. DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.3.03> (Index Copernicus International).

2. Чжан Цайджин, Л. Гризун. Створення інформаційного освітнього середовища як педагогічна умова формування іншомовної комунікативної компетентності учнів у закладах неформальної освіти Китаю. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*, 2024. Вип. 62. С. 80–91. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/15827>.

У ході дослідження теоретично обґрунтовано модель впровадження педагогічних умов формування іншомовної комунікативної компетентності учнів у навчальний процес приватних закладів неформальної освіти КНР, складовими якої є: методологічно-цільовий блок; змістово-діяльнісний блок; процесуально-технологічний блок; діагностично-результативний блоки (підрозділ 2.2, с. 113).

Результат опубліковано у:

1. Чжан Цайджин, Борова Т. Моделювання процесу формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів в умовах неформальної освіти. *Інноваційна педагогіка*. ПУ Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. 2023. Випуск 57. Том 1. С. 151–155. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.1.30>.

Дістала подальшого розвитку технологія факторно-критеріального моделювання для моніторингу та оцінки якості впровадження педагогічних умов формування іншомовної комунікативної компетентності учнів у навчальний процес приватних закладів неформальної освіти КНР за рахунок розроблення та використання субмоделі (підрозділ 2.3., с. 136-139).

Отримані наукові результати свідчать про науковий внесок здобувача у розвиток теоретичних і методичних положень формування іншомовної комунікативної компетентності учнів в умовах закладів неформальної освіти КНР.

Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Теоретичне значення одержаних результатів роботи полягає у тому, що вирішено наукове завдання дослідження проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності учнів в умовах неформальної освіти (на прикладі Китайської Народної Республіки), у ході якого удосконалено науково-теоретичну та науково-методичну базу окресленої предметної області.

Теоретично значимими є такі наукові результати: науково обґрунтовано педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності учнів закладів неформальної освіти КНР на сучасному етапі суспільства сталого розвитку; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель впровадження педагогічних умов формування іншомовної комунікативної компетентності учнів у навчальний процес приватних закладів

неформальної освіти КНР; уточнено категоріально-понятійний апарат дослідження.

У сукупності наукові і практичні результати дисертаційної роботи Чжан Цайджин доповнюють і розвивають сучасні концепції, наукові та методичні підходи педагогіки щодо формування іншомовної комунікативної компетентності учнів з урахуванням умов неформальної освіти.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що розроблені теоретичні, емпіричні матеріали, методичні рекомендації можуть бути використані у практичній діяльності державних та приватних закладів загальної середньої освіти, а також зацікавленими цією тематикою фахівцями в Україні та Китаї.

Підтвердженням теоретичної і практичної цінності окремих результатів є їх впровадження в навчальний процес вітчизняних та китайських закладів освіти: ХНЕУ імені Семена Кузнеця (довідка № 25/86-19-13 від 06.01.2025), Shi Jiazhuang Digital and Intelligent Education Technology Training School (Китай) (довідка б/н від 26.12.2024), Zhongchuan Xueyi Star Art Training School (Китай) (довідка б/н від 26.12.2024).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні результати, положення наукової новизни, отримані у ході дисертаційного дослідження Чхан Цайджин, висвітлені у 13 наукових працях (з яких 5 одноосібних), з них: 6 – статті у вітчизняних фахових наукових виданнях, 1 – стаття в міжнародному науковому виданні, 5 – матеріалі наукових конференцій, 1 – підрозділ колективної монографії.

Перелік та вивчення змісту опублікованих статей, монографії, матеріалів конференцій дозволяє визначити, що повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях, їх оприлюднення та апробація на конференціях відповідає вимоги пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Чжан Цайджин виконана українською мовою на високому теоретичному та методичному рівні, має чітку структуру, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, загальних висновків, додатків, відповідає спеціальності за якою вона подана до захисту. Дисертаційна робота Чжан Цайджин є завершеним дисертаційним дослідженням.

Структура та зміст роботи повністю відображають основні положення дисертації. Оформлення дисертації відповідає вимогам наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

Академічна доброчесність. При детальному розгляді дисертаційної роботи **Чжан Цайджин** не виявлено порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. У цілому, оцінюючи позитивно теоретичне і практичне значення дисертаційної роботи **Чжан Цайджин**, слід звернути увагу на окремі дискусійні положення:

1. У підрозділі 1.1. автор спирається на побудовану ним термінологічну систему для розгляду сутності понять «комунікативна компетентність», «іншомовна комунікативна компетентність» та їх характеристик (с. 40). Слід зазначити, що представлений автором матеріал в таблиці 1.1 не коректно відносити до терміносистем, оскільки він не повністю відображає вимоги до терміносистем, зокрема повноти термінів та структурованості (відображення зв'язків між термінами: «рід-вид», «ціле-частина», «причина-наслідок», «об'єкт-ознака» та інші логічні зв'язки змістовного характеру).

2. У роботі в схожому контексті вживаються терміни «приватні заклади освіти Китаю», «заклади неформальної освіти» (с. 82, 101, 142, 177), «приватні заклади неформальні освіти» (с. 27, 95, 122, 146, 176-177). На нашу думку, доцільно було б додати та усталити визначення поняття «заклади неформальні освіти».

3. У підрозділі 2.2. розкривається технологічний аспект впровадження педагогічних умов (с. 124). На наш погляд, опис технологічної складової подається у занадто загальному вигляді. Було б доцільно розкрити, які саме інтерактивні електронні освітні ресурси мовного спрямування, онлайн-платформи та інструменти змішаного навчання можуть бути використані.

4. У підрозділі 1.2. (с. 60-62) та підрозділі 2.1, (с. 130-134) розглядаються дефініції понять «змішане навчання», «гібридне навчання» та їх відмінності. На наш погляд, варто було б зосередити теоретичний аспект аналізу ключових понять у розділі 1, а у розділі 2 долучити визначені поняття до критеріїв ефективності запровадження педагогічних умов формування іншомовної комунікативної компетентності учнів закладів неформальної освіти КНР за розробленою моделлю.

5. При описі педагогічного експерименту у підрозділах 3.1 та 3.2. є неточність або не повні дані в описі вибіркової сукупності учасників, оскільки зазначено, що до попереднього анкетування було залучено 46 вчителів англійської мови (с. 148), однак, відсутній опис респондентів, що брали участь у формуючому етапі експерименту та експертному оцінюванні за кваліметричною моделлю. Разом з тим у підсумках рейтингів вчителів контрольних та експериментальних груп значиться по 28 учасників (с. 173, с. 241- 242). Окрім цього, ефективність експериментального дослідження була б більшою, якщо б було залучено кілька приватних закладів неформальної освіти та більша кількість учасників.

6. У підрозділі 3.1. та підрозділі 3.2 висвітлюються етапи та хід проведення педагогічного експерименту, зокрема розкривається зміст проведення практико-орієнтованого тренінгу для вчителів-фасилітаторів (с. 167-170), що є однією зі складових впровадження педагогічних умов формування іншомовної комунікативної компетентності учнів приватних закладів неформальної освіти КНР. Разом з тим, на нашу думку, доцільно було б детальніше розкрити впровадження інших аспектів реалізації педагогічних умов (організаційного та технологічного).

Зазначені зауваження не знижують важливості та значення проведеного наукового дослідження.

Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам.

Дисертація Чжан Цайджин на тему «Формування іншомовної комунікативної компетентності учнів в умовах неформальної освіти (на прикладі Китайської Народної Республіки)» виконана на достатньо високому науковому рівні, є завершеною кваліфікаційною науковою працею, має теоретичне і практичне значення щодо проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності учнів в умовах неформальної освіти. У ході дослідження поставлені завдання вирішені, мета досягнена.

Робота «Формування іншомовної комунікативної компетентності учнів в умовах неформальної освіти (на прикладі Китайської Народної Республіки)» відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки та вимогам до оформлення дисертацій, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та пп. 6,7 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ України № 341 від 21.03.2022), а **Чжан Цайджин** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,
іноземної філології та перекладу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця
Міністерства освіти і науки України

Ганна ПОЛЯКОВА

Підпис засвідчую:

Вчений секретар ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Оксана ПИСАРЧУК

